

WALDAPFEL ESZTER: KOVÁCS KEDVES LEVELE 1849-BŐL¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

T. c. Kormánybiztos Úr!

Folyó hó 8-án Veres százados kapitány baráttal találkoztam, kinek röviden elbeszéltem, mik történtek édes hazánk különböző vidékein, s merre vonult a vadon száguldozó, s romboló muszka sereg, miket egy igen becsületes, s szabadságra vágyó lengyel huszár tisztől tudék – térképen – mind ezeket kimutatván. Im elbeszélése következő: Oroszország belsejéből 6 hónap előtt indultak az osztrák ármánytól felszólítva a pokoli szövetséget bémegbizonyítandók, s tetteleg is kimutatták már mely békét jöttek ők készíteni, békét, síri csendet, mely a szabadság éltető fényének, s melegének helyette egy rideg, s borzalmas mélysége legyen nemzeti sír gyanánt, hol a temetkezés felett egy szabadságra termett nemzet, s ország vérben;² de a lelkes lengyel jó reménnyel, – mit Istenben, karunk s ügyünkben helyezve, én sem veszték el – bízattva azt mondá, hogy kedves honunkba négy corps vonult be. Állítása szerint egy egész corps-ban kellene lenni, mintegy 55 ezernek, de mint mondá 40 ezerig leszállott a száma; két corps jött be Árva, s Szepes közti Gácsból honunkba benyúló csúcsnál, s Kassánál megvárta a Bereg, s Sároson tóduló 3-ik corps-ot; a negyedik Bukovinán keresztül, s Máramaros végén – s ezért vonult vissza Zurics Husztig – nem a székelységnek, hanem rézsutosan a Besztercei kerületnek tartottak, de, ezen corps-sal hír szerint, – valamint a Brassó felé bevonultakkal is az osztrákot és orosz rettegő Bem táink jól elbánt.³ Tervök volt a Kassaiból még egy corps-ot Erdélyt békeríteni, de hallván akkoron Váradon állomásozó kis seregünket, ösmerve a hősnek⁴ a furfangos bábajolással határos gyorsaságát, mihez néhány nap mulva járult Aradvár részünkrei feladása, tervöket megváltoztatva Kassáról, sietve, – mert éheztek a véredek, két corps Pest felé 8 nappal előbb, hogy Debrecenbe beértek⁵ – tartott; a hátra maradt egy corps nagyobb része Miskolc felé Dembinski ellen,⁶ a másik Tokaj, s Rakamazon keresztül Nyíregyháza, s Debrecennek tartott, Tokajnál a Tiszán vert hídfő őrizetére néhány ezernyi sereget hagyva magok után. Az elszánt lengyel engem kért, vezessem őt ki a magyar táborba, – voltak nála lengyel felszólítások is – de mivel Debrecenből még a nemzetőrségből is sok eltakarodott, én nemtudván bizonyosan, vajon kinevezethetendtem volna-e? haszonnal, mert sem magyarul, sem németül nem tudott, én keveset értvén tótul, ő ismét latinul, földabrosz, – de leginkább egy lengyel születésű, jó érzelmű ifjú – Robel Lipót – segítségével annyit tudtam néki megmondani, hogy a lelkes magyar tábor nem lehet messze, majd ezek egyszer rést nyitandnak, könnyebben a magyar, s ezzel lengyel ügyet előmozdíthatjuk, addig

¹ Forrás: MOL Büm. elnöki. 558. sz.

Közli: Waldapfel Eszter: A magyar forradalom és szabadságharc levelestára. 4. köt. Bp., 1965. pp. 184–187.

² Célzás Vörösmarty Szózatának soraira: „Hol a temetkezés felett egy ország vérben áll.”

³ Június 27-én és 28-án a székelyeket Beszterce körül Grotenhjelme megverte. Csak Bem váratlan megjelenése változtatta meg a csata menetét. Ekkor az ellenséget Szeretfalváig üldözték.

⁴ Ti. Bem tábornok.

⁵ Debrecen Cseodajev csapatai július 3-án, Pestet Wussin őrnagy és Adlerberg katonái július 11. és 12-én szállták meg.

⁶ Időközben Dembinski is ott hagyta korábbi állomáshelyét, hogy elfoglalja a Kossuth által számára kijelölt tábornoki főnökséget, a fővezér, Mészáros mellett.

pedig, kivéve, kiket becsület s valódi honszeretet kötött hozzája, mindenkivel meg ne közölje, mert így többet árthatna, mint használna a jó ügynek, s ő szentül igére. Többen jöttek aztán hozzám, a szabadság utáni vágyokat, mivel ezeket németül, s franciául törve beszéltek, hő szavakba fejezték keblök meleg érzelmét, s kijelenték, hogy orosz Lengyelhon szinte forrong,⁷ miért ott az oroszoknak sok katonaságra van szüksége; hogy ők a szabadság emberei, hogy midőn Gács szélén voltak, többnyire a nálunk vívó s küzdő lengyelek által tudósítottak, s valójában a főbb vezérek neveit, s azok vezénylete alatt részünkre jól kiütött csatákat többnyire tudták. Ezek tehát kijelentették a legelőször megösmert fiatal lengyel kapitánnyal együtt, hogy a csata hevében átjövendének a magyarokhoz, s oly lelkesen szóltak égbe emelt szemekkel, s karokkal, hogy szívem örömeiben repesve, nem mérsékelhetvén tüzem, mint annyi szabadság hőseit, s talán leendő vértanúit is megölelém; s ezek mint megmondák megtörtént, ti. ha csak ki csatát vesztené a levert, a lehangolt muszka sereg valahol megveretik, futand Miskolc, s Tokaj felé a Tiszán ütött hidat keresve keresve. Futand mondtam, mint a bokorból megugratott nyúl, s csakugyan, úgy történt, mert már 7-én öt órakor a toronyból hült helyét láttam a cudaroknak. Már 5-én kellett tudniok a szőnyi csatáról, mert nagyon futkároztak a kozákokból felütött futárok, mindgyárt mondtam a jó érzelmű lengyeleknek: kutya van a kertben, s már ők örömmel jelenték, hogy a 8–10 ezerből álló oroszok csak 4 ezeren vannak. Hullottak a kolerában mint a legyek, itt ezeren felül van a dögrováson, köztük több tiszt, az sajnos, hogy néhány jó érzelmű lengyel is. Nyíregyházán a nagy éji esőben eldöglött többnyire kozák, és orosz 1500, mióta táboroznak elhullott 11–12 ezerig; de nem is csoda, látta volna tisztelt Kormánybiztos úr! mint ették a moslékot, mint falták a lóherét, zöld uborkát, minden fűszer nélkül zöld babot, s több disznóságot. A többi között egy kurlandi orosz-német tiszt, ki megösmervén hogy őszintén szólok az emberiség részére, sokat kibőfentett sorsuk állásáról. A többi között, hogy felső Magyarországon mit sem kaptak, hogy azért rohantak s omoltak oly hirtelen a magyar vidékre, én mondtam miért jöttek, monda a békét helyreállítani, azt mondom hagyja azt mireánk, majd végezünk mi a cudar osztrák ármánnyal, igaz úgymond ezt mondták seregünkben sokan, miért bántjuk mi a vitéz, szuronyt szegző magyarokat, hisz ők nem orosz tartományban laknak. Elhiszem, mondtam, mert mi nem szoktunk a 7. parancs tilalmára orozni.⁸ Azt is mondtam neki Magyarország rossz levegőjű, tehát majd úgy járnak, – ha ki nem takarodnak, s az osztrákot helyettünk nem pacskolják, mert azok zaklatták fel a szunnyadó oroszánt, s annak áldásthozó békéjét Magyarországon, mint járt Napoleon seregével e század elején Muszkahonban;⁹ és ő erősítés, hogy igazam van, sőt megköszönte reá nézve üdvös észrevételeimet. Elválva tőlem kezét nyújtá mondván: Leben sie wohl, én viszonzám néki, de hozzá adva, hogy nem szabad Magyarhonban, hanem vissza mehet cárijától Muszkaországban. A jó lengyel tisztnek köszönheti Debrecen, hogy fel nem pörzseltetett, legtöbbet szenvedett a város szélső része, ha elhajtott marhát, több nagyobb, kisebb lopásokat, s fuvaros kocsik elmaradását vesszük, körülbelől 7–8 száz ezerig megy a kár, egy kissé ugyan nem Debrecennek, mert sok becsületes ember után következnek a bűdös maradiak nagy száma,¹⁰ ennyit tájékoztatásul, ma már nemzeti zászlók lobognak a fekete-sárgává festett városban.

Debrecen f. hó Jun. [július] 11. 1849.

Tisztelt Kormánybiztos Úrnak legmélyebb tisztelője

Kovács Kedves
kegyesrendi tanár

⁷ Ezekben a hetekben igen sok hasonló hír keringett az országban. Maga Kossuth a Közlöny, 1849. május 10. számában hasonló eseményekről ad hírt.

⁸ A tízparancsolat 7. pontja: Ne lopj!

⁹ Bonaparte Napoleon rendíthetetlennek vélt erejére az első súlyos csapást oroszországi hadjárata jelentette 1812-ben. E hadjárat, a kezdeti sikerek után súlyos kudarccal végződött. A cári hadsereg erején túl, a szörnyű hideg is hozzájárult ahhoz, hogy nagy ármádiájának jelentéktelen töredékével jutott csak haza. Ekkor küldte híressé vált sürgönyét: „a sereg elveszett, de a császár él”.

¹⁰ Kétségtelen, hogy Debrecenben igen sokan voltak maradiak. A forradalmi kormányt munkájában erősen gátolta a város Pesthez viszonyítva konzervatívabb, részben reakciós szelleme.